

Posudek školitele:

Klára Šimová, Gorbačov a současné vnímání jeho role a osobnosti, bakalářská práce FHS UK 2024, 50 str.

Práce **K. Šimové** si položila otázku po „dualismu vnímání Gorbačova a jeho politického dědictví“, tedy po „odlišnosti vnímání Gorbačova a jeho odkazu napříč různými národy.“ (s.7) Po krátkém úvodu (1) je práce rozdělena do čtyř meritorních kapitol. Prvá (2) připomíná Gorbačovův životopis, popisuje jeho reformy a končí rozpadem SSSR. Druhá (3) se zaměřuje na vztah Gorbačova k „Západu“, a to zejména v rámci závěrečné fáze studené války. Třetí (4) kapitola sleduje jeho reflexi v zemích „východního bloku, tedy v bývalých satelitech SSSR a jeho osamostatněných svazových republikách. Konečně čtvrtá (5) kapitola „se věnuje analýze výše popsaného dualismu“, tedy Gorbačovovy oblíbenosti až vzývání na Západě a do nemalé míry negativního vzpomínání nejen v Rusku samém, ale i v bývalé sovětské vlivové zóně. Po málo přesvědčivém závěru následuje seznam použité literatury a internetových zdrojů, resp. zkratk.

Práce měla dramatickou evoluci: z původního popisného, na Taubmanově knize z r. 2022 závislého, vůči Gorbačovovi obdivného textu se posléze díky autorčině intenzivnímu zájmu o téma vyvinula analýza, opřená o poměrně široké spektrum české i anglofonní literatury, analýza poněkud sice chaotická, ale přece hledající důvody diametrálně odlišných hodnocení této markantní politické osobnosti. Připomenu svoji konkretizaci zadání autorce: „Vysvětlete, jak je možné, že státník, který nesl zodpovědnost za smrt více než dvou milionu afghánských civilistů, politik, který jako (ústavně) nejvyšší velitel armády zodpovídal za mrtvé z masakru v Tbilisi, dostal ještě v témž roce Nobelovu cenu míru?“ Gorbačov tuto cenu osobně nepřevzal (neposlal pro ni ani manželku, nýbrž jen úředníka z ministerstva zahraničí), protože „jeho“ armáda právě začínala (beztrestnou, jak autorka správně píše na s. 34) krvavou invazi do Litvy a následně do Ázerbajdžánu...

Problémem předloženého textu je jeho metodologická nevyjasněnost: Autorka přešla od popisné biografie k ne zcela reflektovanému a málo systematickému **komparativnímu zkoumání** odlišných pohledů dějepisné literatury i politické žurnalistiky, resp. přímo politických projevů (např. v nekrolozích) na „Gobieho“. Přitom ale plně nevzdala ani (u takto významné a kontroverzní osobnosti v nutné stručnosti nezvládnutelný) pokus o biografický popis či dokonce o líčení poslední fáze existence SSSR. Je to v jisté míře pochopitelné: „Demontáž velikána“ není v českém diskursu zdaleka tak rozšířena jako v jiných národech, je tedy zapotřebí „vysvětlivek“. A ve hře je i postupná proměna pohlížení na Gorbačova v průběhu minulých pětatřiceti až pětáctiřiceti let. Jen to mělo být v práci také jasně řečeno.

Druhým problémem je absence kapitoly, v níž by autorka podala kritickou analýzu přinejmenším hlavních knižních titulů, které zkoumala. To není formalita: úhel pohledu autorů, východiska jejich hodnocení, znalost střední a východní Evropy i doba vydání té které z klíčových prací zásadně ovlivňují výsledné hodnocení „cara v klobouku a s flekem na pleši“. Exemplárně to dokládá již jen srovnání názorů a interpretací Browna, Křena, Tůmy, Taubmana a Zubova, o Putinovi a dnes aktuálních ruských elitách a žurnalistech nemluvě.

Problémem je již to, že mnozí z autorů (a ještě více publicisté a politikové) zaměřují příčiny s následky rozhodnutí a dějů, resp. nevnímají předpoklady Gorbačovových kroků, většinou

učiněných pod silným nebo subjektivně tak pociťovaným tlakem krizové situace, zostřující se již od 70. let. To je ovšem právě jedna z věcí, které měla autorka výzkumem identifikovat.

Nikdo od ní nemůže žádat meritorní posouzení komplikované situace. Jestliže však kupříkladu na s. 13 cituje Gorbačovovo reformní hesla z roku 1987 „Lenin, strana, komunismus“ a „Zpět k Leninovi“, měla si položit otázku, jak na to reagují jednotliví autoři a zda byl takový program vůbec kompatibilní s opravdovými reformami do krize se propadající sovětské říše, kde navíc ústava z roku 1977 garantovala svazovým republikám právo na osamostatnění. (To si zřejmě neuvědomuje V. M. Zubok, citovaný na s. 35.)

Autorka např. bez komentáře cituje na s. 28 Zubova: „Destabilizace komunistických režimů v roce 1989 byla přímým důsledkem efektu glasnosti a reformem v Sovětském svazu. Když se režimy začaly rozpadat v Polsku, Maďarsku a poté v NDR, Bulharsku a Rumunsku, dopad těchto událostí se začal přesouvat do Sovětského svazu“. Ale nebylo to přesně naopak, tedy že sovětské, již roku 1987 „satrapům“ vyslovené varování, že Moskva nikomu z nich už nepomůže ani nepřijde na pomoc, jakož návazně i jejich empirické zjištění, že se říše propadá do zkázy, co přimělo část stranických režimů k uvolnění a dialogu s opozicí a u ostatních podlomilo jejich schopnost brutálně potlačit masové demonstrace a zabránit převzetí moci opozicí?

Problémy práce se přitom neomezují na sovětskou, ruskou a východoevropskou problematiku. Tzv. „demokratický západ“, resp. jeho přední reprezentanti dali již před nástupem Gorbačova do špičkové pozice opakovaně najevo, že přes veškerou rétoriku na téma svobody a lidských práv jim jde především o zachování stability kontinentu, resp. globální situace (srovnej např. německé či britské gratulace generálu Jaruzelskému i Kremlu k potlačení Solidarity r. 1981, resp. Kocián – Tůma, s. 29 v posuzované práci). Jakmile pak Gorbačov (po první zcela „studené“ schůzce s Ronaldem Reaganem v Rejkjavíku 1986) projevil roku 1987 ochotu deeskalovat studenovělečnou situaci a zahájit redukci jaderných arsenálů, stal se velmi rychle a bez hlubších analýz důvodů této vstřícnosti (způsobené počínající implozí sovětské ekonomiky i zhroucením kvalit armády) miláčkem západní politiky i médií. Přesto zazněly první západní kritické hlasy již při udělení Nobelovy ceny míru roku 1990. Autorka tyto momenty zaznamenala, ale nevysvětlila.

Práce Kláry Šimové tak ústí poněkud do ztracena: „Došli jsme k výsledku, že Gorbačovovo dědictví je složité a kontroverzní.“ (s. 45) To jsme ale věděli již na samém počátku výzkumu. Nezbyvá mi proto – při všem respektu k velkému autorčinu nasazení – než **ohodnotit práci jako dobrou**. Je to škoda, Klára Šimová má jednoznačně na víc!

Praha 26.8. 2024

Prof. PhDr. Jiří Pešek

